

‘Les coses que sabíem’, en record de Carmelina Sánchez-Cutillas

Recorde amb estima el llibre de Francesc Martínez *Coses típiques de la Marina, la meua comarca*, publicat en tres etapes (1912, 1920 i 1947), i reeditat a L'Estel, per la benemèrita obra de Manuel Sanchis Guarner. Són uns testimonis veraçs, d'una probitat profunda, on res no és impostat, sinó que s'hi parla de la terra des de l'estima i el coneixement. Francesc Martínez i Martínez parla en especial d'Altea i de la seua comarca, dels llauradors i dels pescadors, del seu folklore, de les seues quimeres, de tot allò de pregon que es produeix en el veritable ús del territori. És a vessar d'anècdotes, que don Francesc —que fou alhora un destacat cervantista— va filant amb el seu valencià lluminós, ple de modismes, però emprats amb elegància i bon gust. I, especialment, hi traspuen les històries màgiques, terra endins o marineres, o en els cimals de Bèrnia o Aitana, o al bell mig de la mar, com ara quan exposa la següent creença màgica: “S'anomenen ‘ous del Moliment’ els que ponen les gallines mentres el Nostre

Senyor està en el Monument. Estos ous no els usen en fer les mones, sinó que els guarden, i els mariners, quan la tempestat sorprèn les seues barques en els quefers de la pesca, els tiren a la mar per a aplacar la seua fúria.”

Les coses que sabia don Francesc! És una delícia com incorpora aquestes llegendes, i com fins i tot escriu el pentagrama de les diverses cançons populars que va recollint. Rellegint ara l'edició de l'Estel trobe una càlida semblança de Carmelina Sánchez-Cutillas, i aleshores m'adone que era la néta, i que ve de finir a l'edat de 82 anys. Busque a la prestatgeria *Matèria de Bretanya*, el fullege a l'atzar i llic un fragment del capítol *Coses que sabíem*: “Aleshores jo coneixia totes les plantes, i quan pegava un bac em posava

Martí Domínguez

sobre la ferida un grapatet de fulles de besneula... També hi havia altres plantes voltades de misteri que ens feien por a tota la menudalla... Una planta de la por era la ruda, petita i lletja... La ruda feia pudor, i encara que estigueres lluny de la mata senties la bafarada. I no sé si seria per la pudor o per què, però és el cas que la ruda espantava les bruixes, i per això quan naixia un nen la comare posava una branqueta de ruda en la finestra de la cambra de la partera... I quan bolcaven el nen de bolquers, també li lligaven una altra branqueta de ruda, i li la lligaven amb la mateixa agulla del relicari de domàs brodat que duïen totes les criatures. I en acabant la mare i les àvies i la comare, i les veïnes que entraven a tafanejar l'aixovar del menut i el cobertor del llit de la partera, sospiraven tranquil·les perquè gràcies als dos amulets ja no se'l podrien emportar ni les bruixes ni el dimoni.”

Les coses que sabia Carmelina! L'olor de la ruda en aquella cambra de la partera, preservant la salut de la criatura. Ara la majoria dels

habitants d'Altea no sabrien distingir la ruda del romer, o del timonet o de l'espígol. Fins i tot és molt possible que bona part no n'hagen sentit parlar mai, ni n'hagen olorat la flaire acre, especial, potent, superba. I què us diré de la besneula! Amb les fulles encotonades i les flors malva, delicades com de paper... El temps passa i del seu rossolar no deixa gairebé res, tot es fon en el magma vulgar dels temps moderns. I amb Carmelina, i amb el seu avi Francesc, s'extingeixen tantes coses que no varem tenir la precaució de conservar de manera convenient. Queden els seus llibres, que jo ara guardaré junts a la prestatgeria, els de la néta vora els de l'avi. Que hi siguen junts, conversant d'Altea, d'Aitana i de la seua mar... I de les coses típiques d'aquest país que s'acaba.

JOSE LUIS INIESTA